

Nr 266.

Av herr **Nilsson, Johan**, i Skottlandshus, med anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 348 med förslag till förordning angående provisorisk reglering av tillverkningen av brännvin vid andra brännerier än sådana, där tillverkningen äger rum i sammanhang med pressjästberedning m. m.*

Det förslag till förordning angående provisorisk reglering av brännvinstillverkningen, som ingår i Kungl. Maj:ts ovan angivna proposition, innebär, bland annat, en inskränkning av tillverkningen av brännvin av potatis till högst 10,000,000 liter av normalstyrka under vartdera av tillverkningsåren 1920—1921 och 1921—1922. Med avseende på detta förslag är att märka, att denna tillverkning enligt den propositionen bilagda utredningen under åren 1904—1914 utgjorde i medeltal omkring 30,000,000 liter av normalstyrka per år, vadan minskningen skulle utgöra cirka $\frac{2}{3}$ av den tidigare tillverkningen. Det är påtagligt, att de i samband härmed minskade avsättningsmöjligheterna för den särskilt i Skåne och Blekinge vitt utbredda odlingen av fabrikspotatis måste bereda odlarne härav de allra största svårigheter. Redan under innevarande tillverkningsår, varunder dock medgivits en tillverkning av 12,500,000 liter av normalstyrka, har visat sig, att avsevärda kvantiteter potatis ej kunnat finna avsättning inom landet. De allvarliga skador, som genom den ifrågasatta inskränkningen av brännvinstillverkningen skulle tillfogas jordbruket, och vilka skarpt betonas i samtliga de av vederbörande hushållningssällskap till de sakkunniga för denna frågas utredning lämnade utlåtanden, synas ej hava tillfyllest beaktats i den föreliggande propositionen. Det framgår sålunda av dessa utlåtanden, särskilt det av hushållningssällskapet i Kristianstads län, till vars *Bihang till riksdagens protokoll 1920. 3 saml. 111 häft. (Nr 266—268.)* 1

magra sandjordar de flesta potatisbrännerierna numera äro förlagda, att potatisodlingen för dessa bygder är av sådan betydelse, att det torde vara omöjligt att ersätta denna växt med någon annan, ävensom att en försvårad avsättning av potatisen är ett av de allvarligaste slag, som kan tilldelas jordbruket i dessa trakter. Detta hushållningssällskap framhåller även, att odlingen av potatis inom läpets sandjordsdistrikt har så långt ifrån nått den utveckling, som den på grund av naturbetingelserna skulle kunna nå, att en ökning av 50 % eller ännu mera av denna odling är både säker och möjlig, om blott avsättning kan beredas.

Dessa omständigheter betonas även i det av lantbruksstyrelsen lämnade utlåtandet över de sakkunnigas betänkande, i det att häri framhålls, att potatisodlingen i dessa trakter har en alldeles bestämd uppgift att fylla, samt att en mera omfattande inskränkning av denna odling skulle på ett synnerligen kännbart sätt påverka hela jordbruksdriften därstädes.

I den propositionen bilagda utredningen göres gällande, att en minskad brännvinstillverkning ingalunda behöver medföra minskad potatisodling. De sakkunniga anse sig nämligen på grund av vidlyftiga beräkningar hava kommit till den uppfattningen, att, även om brännvinstillverkningen av potatis helt och hållet nedlägges, avsättning, huvudsakligen genom ökad utfodring, utan svårighet kan beredas för det uppkomna potatisöverskottet. Lantbruksstyrelsen framhåller emellertid i sitt ovan omnämnda utlåtande rörande speciellt denna del av utredningen, att densamma på intet vis kan anses övertygande. För var och en med förhållandena å dessa orter förtrogen lantman torde det även utan vidare vara klart, att de sakkunnigas beräkningar i dessa avseenden sakna varje praktiskt underlag, och att följaktligen desamma, vilket även framhålls av reservanten inom de sakkunniga, ingalunda kunna tjäna till grundval för frågans bedömande.

Brännvinstillverkning av potatis förekommer uteslutande, såsom känt torde vara, å sådana områden, där ett starkt överskott av potatis finnes. Enbart för Kristianstads län har detta potatisöverskott av de sakkunniga beräknats till 84,000 ton. Fördelen för vårt land att under kristider äga tillgång till en livsmedelsreserv av sådan omfattning har med rätta påpekats ej blott från lantbruksstyrelsen utan även från annat sakkunnigt håll. Att utan tvingande skäl borttaga eller avsevärt minska denna viktiga reserv, vilken under de gångna krigsåren gjort landet i sin helhet ovärderliga tjänster, kan under inga förhållanden anses såsom välbetänkt.

Men den i propositionen föreslagna inskränkningen i potatisbrän-

neriernas verksamhet bör även skärskådas från en annan synpunkt. Nu gällande brännvinstillverkningsförordning innehåller ej, fränsett bestämmelsen, att Kungl. Maj:t äger att där högst viktiga omständigheter sådant föranleda föreskriva inställande under viss tid av all brännvinsbränning, några föreskrifter rörande begränsning av tillverkningens storlek. Denna tillverkning är följaktligen ännu i likhet med varje annan tillåten näring, under normala tider uteslutande beroende av förhållandet mellan tillgång och efterfrågan. Det i propositionen framlagda förslaget om brännvinstillverkningens av potatis begränsning till högst 10,000,000 liter av normalstyrka per år innebär ett ingripande från statsmakternas sida i bränneriernas verksamhet, som givetvis bör berättiga dessa till ersättning av statsmedel för de förluster, som härigenom uppstå. Av samma skäl, som ersättning bör utgå i händelse genom åtgärder från statsmakternas sida rörelsen måste helt nedläggas, bör ersättning äga rum på grund av genom statsingripande föranledd större eller mindre inskränkning i tillverkningens storlek. Det bör framhållas, att såväl i den gjorda utredningen som i den föreliggande propositionen denna fråga endast i förbigående blivit berörd. Från båda dessa håll har emellertid framhållits, att om och huruvida ersättning bör utgå bör bli föremål för vidare undersökning, varjämte de sakkunniga dessutom göra gällande, att ersättning i varje fall ej bör ifrågakomma till andra än bränneriägare.

Med avseende härpå har kommerskollegium med skärpa framhållit, att vad de sakkunniga anført i fråga om ersättningen icke är i överensstämmelse med den uppfattning, som kollegium och socialstyrelsen tidigare hävdad, nämligen »att alldeles oavsett om juridisk rätt kan åberopas för sådan ersättning, det måste framhållas såsom för varje fall förenligt med en åt alla håll väl avvägd samhällsrättvisa, att närings- och yrkesutövarnas krav å skälig ersättning av statsmedel för den förlust de lida genom statens åtgärder av ifrågavarande beskaffenhet, i princip godkännes». Kollegium anser även, att en siffermässig utredning om eventuella ersättningsbelopp av den art, som bland annat företogs i samband med införande av tobaksmonopol, bör föregå ett beslut om avskrivning av jordbruksbränneriernas verksamhet.

Att brännerinäringens utövare i likhet med andra näringsidkare böra vara berättigade till ersättning för den minskning eller nedläggning av deras verksamhet som framkallas genom statens ingripande synes sålunda påtagligt. Härvid är emellertid att märka, att enär brännerirörelsen sammansattes dels av själva bränneridriften och dels av den i samband därmed odlade jorden, ersättningen vid tillverkningens minskning eller nedläggning genom åtgärder från statens sida rättvisligen bör

utgå ej blott på grund av den förlust, som kommer å själva bränneriet, utan i lika hög grad på grund av den värdeminskning, den till bränneriet anslutna jorden undergår.

I den föreliggande propositionen föreligger emellertid ej någon som helst utredning i detta avseende, ej heller har över huvud taget ståndpunkt tagits i denna fråga. Att under sådana förhållanden redan nu skrida till den inskränkning av brännerinäringen, som i propositionen föreslås, kan ej vara tillrådligt.

Om den gjorda utredningen vad beträffar brännerinäringens betydelse för jordbruket ej kan anses tillfredsställande och i åtskilliga avseenden ofullständig, framgår av den granskning kommerskollegium underkastat densamma, att även i andra delar väsentliga brister finnas, samt att utredningen ingalunda berättigar till de vittgående förslag och slutsatser, som ur densamma dragits. Kommerskollegium har sålunda påvisat, att framtidsförbrukningen av sprit inom landet, vilken i utredningen beräknats till 16,500,000 liter à 100 %, ingalunda, såsom de sakkunniga framhållit, täckes av produktionen vid jästfabrikerna och de nu i gång varande sulfitbrännerierna. Denna uppgår visserligen tillsammans till 17,820,000 liter à 100 %, men på grund av det lägre utbyte som erhålles, dels vid rening av jästsprit och i synnerhet vid rening av sulfitsprit, än vid potatissprit, erhålles härav endast omkring 12,100,000 liter ren sprit av 100 %, vilket ej ens täcker den till 12,500,000 liter 100 % beräknade förbrukningen av spritdrycker. Huruvida de vid reningen uppkomna avfallsprodukterna, vilka högst kunna uppskattas till 4,900,000 liter à 100 %, över huvud taget äro användbara för täckande av förbrukningen av sprit för tekniska ändamål, vilken av de sakkunniga beräknats till 4,000,000 liter à 100 %, framgår ej av den gjorda utredningen.

Det torde sålunda på grund härav anses klarlagt, att jäst- och sulfitbrännerier vid nuvarande kapacitet ej kunna täcka behovet av sprit inom landet. Tages därjämte hänsyn till att, såsom även framhålles av kommerskollegium, åtskilliga under de senare åren grundade kemiskt-tekniska industrier säkerligen komma att framdeles för sina tillverkningar vara i behov av stora mängder sprit, att den ogynnsamma ställning motorspriten tidigare intagit i konkurrensen med bensen i en icke avlägsen framtid torde komma att väsentligt förändras till motorspriteus fördel, samt att man slutligen, på grund av åtskilliga förhållanden, ej ens kan med säkerhet beräkna sulfitspritfabrikernas nuvarande produktion, 15,820,000 liter à 100 %, såsom säker, så framgår härav, att tidpunkten ingalunda, såsom i propositionen framhålles, kan

anses vara inne att företaga någon avveckling av jordbruksbränneriernas verksamhet. Än mer, såväl det förhållandet att sulfitbränneriernas kapacitet, såväl den nuvarande som den för framtiden beräknade, helt och hållet överskattats av de sakkunniga, som betydelsen av den livsmedelsreserv, som ligger i potatisodlingen för bränneriändamål, torde bjuda, att varje inskränkning i jordbruksbränneriernas verksamhet företages med största försiktighet.

Det framlagda förslaget om minskning i tillverkningen av potatisbrännvin torde närmast avse att tillgodose sulfitspritindustriens krav på ökad avsättning av sin vara. Med avseende härpå bör framhållas, att enligt den gjorda utredningen tillverkningskostnaden för potatissprit för närvarande utgör omkring kronor 1.50 per liter, medan samma kostnad för sulfitsprit uppgår till i medeltal kronor 0.53 per liter, allt å 100%. Det lägre utbytet vid rening av sulfitsprit än vid potafissprit ändrar visserligen i någon mån förhållandet mellan båda till den senares för-
mån, dock ej så att detta förhållande praktiskt taget påverkas härav. Potatisspriten betingar sålunda med nuvarande framställningskostnader ett pris som i det närmaste uppgår till 3 gånger priset å sulfitsprit. Med hänsyn till denna prisskillnad mellan de båda produkterna, vilken är så avsevärd, att varje konkurrens dem emellan är otänkbar, kan man med skäl fråga sig, om ett statsingripande till förmån för den industri som framställer den billigaste produkten över huvud taget kan vara av behovet påkallad. Tager man hänsyn till denna prisskillnad och jämför det förhållandet, att ingendera av tillverkarne är i tillfälle att föra sin vara i marknaden och göra reklam för densamma, så framgår härav, att den av nykterhetskommittén i dess utlåtande av 26 mars 1919 befarade olägenheten av två jämsides med varandra fortlöpande konkurrerande produktionsgrenar på detta område helt och hållet saknar tillämpning i frågans nuvarande läge.

Då enligt den gjorda utredningen den renade sulfitspriten är fullt likvärdig med renad potatissprit, och priset å den förra endast inemot tredjedelen av den senares, torde vara svårt att inse behovet av att genom konstlade medel reglera förhållandet mellan de båda spritsorterna. Då nu Kungl. Maj:ts föreliggande proposition samtigt avser att bereda sulfitspritindustrien full likställighet med jordbruksbrännerierna med avseende på spritens rening och försäljning, synes ett ytterligare ingripande från statens sida till förmån för denna industri på intet vis motiverat. Däremot kan med fog göras gällande, att den konsumerande allmänheten bör själv få avgöra, vilken av dessa spritsorter den vill giva företrädet, och torde på detta sätt den naturligaste regleringen av

förhållandet mellan sulfitspriten och potatisspriten åstadkommas. Under alla förhållanden bör emellertid, så länge dessa båda spritsorter samtidigt tillhandahållas allmänheten, från potatisbränneriernas sida det berättigade kravet kunna göras gällande, att potatisspriten försäljes i oblandat skick och med angiven ursprungsbeteckning.

I enlighet med vad ovan framhållits beträffande frågan om ersättning, torde även den genom § 1 i förslaget till provisorisk reglering av brännvinstillverkningen avsedda nedläggningen av bet- och melassbrännerier böra uppskjutas, till dess fullständig utredning föreligger rörande de på grund härav för statsverket föranledda kostnaderna.

Enär av det ovan framförda torde framgå, att de av samtliga myndigheter betonade farorna för den sydsvenska potatisodlingen genom en mera genomgripande minskning i brännvinstillverkningen av potatis ej i propositionen vederbörligen beaktats, att någon utredning av frågan om ersättning till vederbörande brännvinstillverkare på grund av inskränkning eller nedläggning av deras rörelse genom statsmakternas ingripande ej föreligger, att den gjorda utredningen såväl beträffande sulfitspritfabrikernas nuvarande och framtida tillverkningskapacitet som förbrukningen av sprit inom landet måste anses otillfredsställande, samt att reglering på konstlad väg av potatisbränneriernas verksamhet ej är av behovet framkallad, får jag härmed hemställa,

att det i Kungl. Maj:ts proposition nr 348 framlagda förslag till provisorisk reglering av tillverkningen av brännvin vid andra brännerier än sådana, där tillverkningen äger rum i sammanhang med pressjästtillverkning, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 april 1920.

Joh. Nilsson.